

RHIF YMCHWIL GYMDEITHASOL:

11/2016

DYDDIAD CYHOEDDI:

03/03/2016

Gwerthusiad o Flwyddyn Beilot y Rhaglen Ardaloedd Arloesi

Crynodeb Gweithredol

1. Cyd-destun, nodau ac amcanion yr ymchwil

- 1.1 Mae'r crynodeb gweithredol hwn yn rhoi trosolwg o'r ymchwil a wnaed gan Amgueddfa Cymru, gyda chymorth Gwasanaethau Gwybodaeth a Dadansoddi Llywodraeth Cymru, rhwng Mehefin 2015 ac Ionawr 2016, i werthuso blwyddyn beilot y Rhaglen Ardaloedd Arloesi.
- 1.2 Mae'r adroddiad gwerthuso llawn yn rhoi asesiad manylach o'r Rhaglen Ardaloedd Arloesi; yn dadansoddi sut y cafodd ei gweithredu hyd yma, yn adolygu sut y cafodd ei dylunio a'i chyflawni ynghyd â'i heffeithiolrwydd, gan gynnig argymhellion a gwelliannau i'r Rhaglen ar gyfer y dyfodol.

Cyd-destun y gwerthusiad

- 1.3 Ym mis Mawrth 2014, cyhoeddwyd adroddiad y Farwnes Kay Andrews '*Diwylliant a Thlodi. Defnyddio'r celfyddydau, diwylliant a threftadaeth i hybu cyfiawnder cymdeithasol yng Nghymru*' (Llywodraeth Cymru, 2014). Wnaeth yr adroddiad edrych ar y cysylltiadau rhwng mynediad i ddiwylliant a chyfiawnder cymdeithasol. Roedd yn galw ar Lywodraeth Cymru, llywodraeth leol, sefydliadau diwylliannol, cyrff cymunedol ac ysgolion ledled Cymru i gydweithio'n fwy effeithiol er mwyn cynyddu i'r eithaf fanteision cyfranogiad diwylliannol i unigolion sy'n byw yng nghymunedau mwyaf difreintiedig Cymru.
- 1.4 Mewn ateb, wnaeth Llywodraeth Cymru amlinellu'n fanwl raglen waith i ymateb yn uniongyrchol i argymhellion yr adroddiad. Fel rhan o'r gwaith hwn, lansiwyd menter polisi newydd ym mis Mai 2015 yn dwyn y teitl '*Cyfuno: Trechu Tlodi trwy Ddiwylliant*'.

- 1.5 Cynhaliwyd cyfnod peilot cychwynnol o flwyddyn gan ddechrau ym mis Ebrill 2015 ac roedd yn cynnwys sefydlu chwe Ardal Arloesi ar hyd a lled Cymru. Ym mhob Ardal Arloesi, mae cyrff diwylliannol a threftadaeth cenedlaethol, rhanbarthol a lleol yn gweithio, mewn cydweithrediad â chlystyrau Cymunedau yn Gyntaf a grwpiau cymunedol lleol, i ymchwilio i gyfleoedd i gynyddu cyfranogiad mewn gweithgareddau diwylliannol ar lefel y gymuned leol; yn enwedig ymysg yr unigolion a'r cymunedau hynny na fyddent fel arfer yn cymryd rhan yn y mathau hyn o weithgareddau. Drwy'r dull ar y cyd hwn, maent yn ymchwilio i sut y mae cyfranogiad diwylliannol yn cyfrannu at fentrau trechu tlodi ac yn gwella canlyniadau'n ymwneud â dysgu, cyflogadwyedd, sgiliau a lles.

Nodau ac amcanion

- 1.6 Mae'r gwerthusiad hwn yn canolbwyntio ar y ffordd y cafodd peilot y Rhaglen Ardaloedd Arloesi ei ddylunio a'i gyflawni, a'i effaith ers 1 Ebrill 2015.
- 1.7 Nodau ac amcanion trosfwaol y gwerthusiad oedd:
- dadansoddi effeithiolrwydd prosesau'r rhaglen Ardaloedd Arloesi, o ran y ffordd y cafodd ei ddylunio a'i chyflawni ('Gwerthusiad o'r Broses'); a
 - ymchwilio i ba raddau y mae'r rhaglen beilot Ardaloedd Arloesi wedi llwyddo i gynyddu nifer y bobl ifanc, oedolion a theuluoedd sy'n byw mewn ardaloedd Cymunedau yn Gyntaf sy'n cymryd rhan mewn gweithgareddau diwylliannol, celfyddydol a threftadaeth, mewn ffyrdd sy'n eu helpu i ddysgu, meithrin sgiliau a hyder a gwella eu lles ('Gwerthusiad o Ganlyniadau').

2. Methodoleg

- 2.1 Defnyddiwyd trefniant aml-ddull, yn cynnwys dulliau sylfaenol, eilaidd ac ansoddol, i fodloni'r amcanion gwerthuso. Roedd camau'r gwerthusiad fel a ganlyn:
- adolygiad o lenyddiaeth a thystiolaeth
 - cyfweiliadau manwl gydag aelodau pob partneriaeth Ardal Arloesi
 - astudiaethau achos manwl lleol i fapio gweithgaredd ym mhob Ardal Arloesi
 - synthesis o dystiolaeth werthuso.

3. Canfyddiadau Allweddol

Effaith y rhaglen

- 3.1 Mae'r rhaglen Ardaloedd Arloesi, o ran ei dull cyffredinol o ddefnyddio diwylliant i fynd i'r afael â thlodi ac anfantais mewn cymunedau ledled Cymru, yn uchel iawn ei pharch ymysg llawer o'r rhanddeiliaid sy'n ymwneud â chyflawni'r rhaglen. Mae dystiolaeth a gasglwyd o'r cyfweiliadau â rhanddeiliaid yn dangos dealltwriaeth glir ymhlith partneriaid ynghylch sut mae ei nodau a'i hamcanion yn

cyd-fynd â gwaith y rhaglen Cymunedau yn Gyntaf ac agenda trechu tlodi ehangach Llywodraeth Cymru.

- 3.2 Mae'r dystiolaeth a gasglwyd fel rhan o'r gwerthusiad yn dangos, o ganlyniad i'r rhaglen Ardaloedd Arloesi, bod sefydliadau diwylliannol a threftadaeth, Clystyrau Cymunedau yn Gyntaf a grwpiau cymunedol lleol ar draws pob un o'r Ardaloedd Arloesi wedi dechrau cysoni eu blaenoriaethau gydag amcanion trechu tlodi. Mae hyn wedi eu galluogi i adeiladu a chryfhau perthnasoedd gwaith gyda phartneriaid newydd a phresennol, a chydweithio, mewn amrywiaeth o ffyrdd arloesol a deinamig, i ddylunio, ariannu a darparu gweithgareddau a phrosiectau diwylliannol ar y cyd mewn cymunedau difreintiedig.
- 3.3 Mae'r gwerthusiad wedi amlygu, cyn i'r Ardaloedd Arloesi gael eu sefydlu, nad yw llawer o'r partneriaid diwylliannol wedi gweithio mewn partneriaeth strategol â'i gilydd, nac wedi bod mewn cysylltiad â'i gilydd, o'r blaen. Mae'r sefydliadau arweiniol wedi chwarae rhan hanfodol yn y broses hon - drwy gynnull, hwyluso a brocera cysylltiadau a threfniadau cydweithio rhwng partneriaid; llunio strategaeth; cydgysylltu'r partneriaethau; a darparu arweiniad a syniadau.
- 3.4 Ceir tystiolaeth gynnar sy'n awgrymu bod y partneriaethau a sefydlwyd o dan y rhaglen wedi ychwanegu gwerth at brosiectau a gweithgareddau presennol yn ogystal â helpu i ddatblygu a gweithredu gweithgareddau diwylliannol newydd.
- 3.5 Yn gyffredinol, roedd y gweithgareddau a ddarparwyd fel rhan o'r rhaglen beilot yn seiliedig ar dair thema allweddol: lles cymunedol ac unigol; dysgu, addysg a sgiliau; a chyflogaeth ac incwm, ac mae pob un ohonynt yn gysylltiedig â chanlyniadau ehangach Cymunedau yn Gyntaf. Ceir tystiolaeth bod pob Ardal Arloesi yn gweithio ar draws ystod eang o flaenoriaethau o dan bob thema, sy'n adlewyrchu'r ffaith bod y gweithgareddau diwylliannol a ddarperir yn cyfrannu at ystod eang o ganlyniadau ac effeithiau.
- 3.6 Datgelodd y gwerthusiad bwyslais cryf ar draws yr Ardaloedd Arloesi ar ddatblygu strwythurau a gweithgareddau i arwain a chefnogi unigolion i ddatblygu llwybrau priodol i fyw'n annibynnol, dysgu a/neu gyflogaeth, ac i fonitro a hwyluso eu dilyniant. O fewn y fframwaith hwn, canolbwyntiwyd ar dargedu canlyniadau caled a meddal, er bod hynny i raddau a lefelau gwahanol ar draws yr Ardaloedd Arloesi. Mae'r gweithgareddau wedi cynnwys perfformiadau cerddorol a drama; cyrsiau celf a chrefft; gweithdai gwneud ffilmiau a chyfryngau; teithiau cerdded tywysedig ac ymweliadau wedi'u teilwra â chanolfannau a safleoedd diwylliannol, treftadaeth a chelfyddydol; cyfleoedd hyfforddi'n gysylltiedig ag achrediad ffurfiol; lleoliadau gwaith; a chyfleoedd i wirfoddoli.
- 3.7 Ceir tystiolaeth ansoddol bod rhai unigolion wedi cael profiad o weithgareddau diwylliannol, pobl na fyddent fel arall wedi cael mynediad i safleoedd a lleoliadau diwylliannol yn eu hardaloedd. Roedd darparu gweithgareddau diwylliannol yn gyfrwng effeithiol i ymgysylltu ag unigolion o gefndiroedd difreintiedig a'u hannog

i gymryd rhan mewn gweithgareddau y tu allan i'w trefn a'u hamgylcheddau arferol.

- 3.8 Mae'r cyfnod byr ers cyflwyno llawer o weithgareddau yn ystod y flwyddyn beilot, ynghyd â dulliau amrywiol o fonitro effaith ar draws yr Ardaloedd Arloesi, yn golygu ei bod yn anodd cael niferoedd dibynadwy i fesur effaith y rhaglen, o ran niferoedd y cyfranogwyr sy'n cymryd rhan, y niferoedd sy'n cwblhau cyrsiau achrededig yn llwyddiannus, neu sy'n mynd ymlaen i ddilyn cyrsiau eraill, neu i ennill cymwysterau neu gael cyflogaeth. Fodd bynnag, mae ymhell dros 1,500 o gyfranogwyr wedi cymryd rhan mewn gweithgareddau a drefnwyd gan y partneriaethau ac, mewn ardaloedd lle mae gweithgareddau mwy penodol wedi cael eu darparu a'u monitro'n ofalus, mae'r dystiolaeth yn dangos bod dros 500 o gyfranogwyr wedi cymryd rhan mewn rhaglenni, cyrsiau a dysgu achrededig strwythuredig.
- 3.9 Yn gyffredinol, mae tystiolaeth gynnar yn dangos bod cymryd rhan mewn gweithgareddau diwylliannol, celfyddydol a threftadaeth wedi cael effaith gadarnhaol ar unigolion. Yn benodol, mae cyfranogiad wedi arwain at ddatblygu a gwella sgiliau meddal, megis mwy o hyder a hunan-barch; gwell cyfranogiad cymdeithasol; mwy o gymhelliant ac ymgysylltu'n fwy. Fodd bynnag, o'r dystiolaeth sydd ar gael nid yw'n bosibl darganfod i sicrwydd i ba raddau y gellir priodoli'r gwelliannau yn y canlyniadau hyn i weithgareddau'r rhaglen beilot yn hytrach na ffactorau eraill.
- 3.10 Mae caffael sgiliau caled newydd wedi ei nodi fel un o'r prif ganlyniadau ar gyfer llawer o weithgareddau'r Ardaloedd Arloesi, megis iaith, llythrennedd a rhifedd; a sgiliau crefft, technegol a digidol ymarferol. Mewn rhai ardaloedd, roedd ffocws cryf ar achredu sgiliau. Gyda'i gilydd, ar draws yr Ardaloedd Arloesi, mae 130 o bobl wedi cael hyfforddiant gyda 26 yn cofrestru ar gyfer achrediad Agored.
- 3.11 Mae natur barhaus llawer o'r gweithgareddau'n golygu nad oes modd dangos tystiolaeth o'u heffaith hirdymor ar unigolion a chymunedau ar hyn o bryd, felly mae angen rhagor o werthuso i ddarganfod yr effaith dros amser.

Arferion da

- 3.12 Mae'r cyswllt uniongyrchol â'r rhaglen Cymunedau yn Gyntaf, a'r timau Clwstwr yn y cymunedau lleol yn un o brif gryfderau'r rhaglen; gan ddarparu mecanwaith ar gyfer cyfateb gweithgareddau ag anghenion lleol, canlyniadau a blaenoriaethau allweddol a hwyluso ymgysylltu'n llwyddiannus â chyfranogwyr.
- 3.13 Mae'r gwerthusiad yn darparu tystiolaeth o lwyddiant cyffredinol y model partneriaeth Ardaloedd Arloesi. At ei gilydd, roedd y partneriaethau'n cael eu gwerthfawrogi gan bartneriaid diwylliannol am fod yn agored iawn, yn ddemocrataidd ac yn organig o ran eu dull o ddiffinio diben cyffredin, amcanion a phrosesau clir a nodi sut y gallai pob aelod gyfrannu. Pwysleisiodd partneriaid

arweiniol fod llwyddiant y bartneriaeth hyd yma wedi cael ei ysgogi gan awydd i sicrhau canlyniadau cyffredin a budd i'r ddwy ochr ar gyfer yr holl bartneriaid a chyfranogwyr, nid dim ond er mwyn cyflawni cylch gwaith cyllido penodol.

- 3.14 Ceir tystiolaeth bod y rhaglen beilot yn dechrau newid y canfyddiadau o ddiwylliant a stereoteipiau a chamsyniadau penodol o werth gweithgareddau diwylliannol, treftadaeth a chelfyddydol ar lefel Awdurdod Lleol ac o fewn timau Clwstwr Cymunedau yn Gyntaf.
- 3.15 Dengys y gwerthusiad fod cael fframwaith canlyniadau penodol, sy'n ymwneud yn benodol â chanlyniadau ehangach Cymunedau yn Gyntaf, wedi helpu i roi ffocws i'r gwaith o ddylunio a chyflawni'r gweithgareddau yn y flwyddyn beilot.

Crynodeb o'r heriau allweddol a meysydd i wella arnynt

- 3.16 Mae'r canfyddiadau'n dangos y byddai cynllunio a darparu gweithgareddau ar gyfer y tymor hwy yn hwyluso mwy o gydweithio a dylanwad yn lleol, yn ogystal â darparu darlun cliriach o ganlyniadau ac effeithiau.
- 3.17 Roedd yr amserlen fer hefyd yn effeithio ar y gallu i asesu canlyniadau ar draws yr Ardaloedd Arloesi. Oherwydd yr amserlen, mae prinder gwybodaeth fonitro gyson, cadarn a chymaradwy ar lefel prosiect. Lle y casglwyd tystiolaeth feintiol, nid oedd llawer o'r data yn gadarn yn ystadegol oherwydd maint bach y sampl, gan ei gwneud yn anodd dod i unrhyw gasgliadau pendant ynghylch yr effaith.
- 3.18 Amlygodd canfyddiadau'r gwerthusiad hefyd fod dilysrwydd a dibynadwyedd data yn ddibynnol iawn ar sgiliau a gallu'r unigolion sy'n gyfrifol am fonitro a gwerthuso ar lefel y sefydliad, y rhaglen a'r prosiect. Cyfrannodd hyn at y dull anghyson a fabwysiadwyd ar draws yr Ardaloedd Arloesi. Mae angen cymorth ar lawer o bartneriaid diwylliannol i ddylunio prosesau monitro ac adrodd effeithiol ac arloesol.
- 3.19 Nid oedd y ffordd y dyluniwyd y gwerthusiad yn ei gwneud yn bosibl amcangyfrif y sefyllfa wrthffeithiol felly mae'n anodd asesu i ba raddau y gellir priodoli newidiadau i'r peilot Ardaloedd Arloesi.

4. Casgliadau / Argymhellion

- 4.1 Mae tystiolaeth ar draws yr Ardaloedd Arloesi wedi dangos y gall y dull partneriaeth Ardaloedd Arloesi wella'r ddarpariaeth o weithgareddau diwylliannol ar gyfer grwpiau difreintiedig mewn ardaloedd lleol ac mae'n amlwg bod potensial i ehangu a gwella'r model. Fodd bynnag, er gwaethaf y llwyddiannau hyn, byddai cynnydd a chanlyniadau'r partneriaethau peilot yn elwa ar adolygu arferion effeithiol ymhellach ac ymchwilio ymhellach iddynt wrth i'r rhaglen fynd yn ei blaen.

- 4.2 Roedd y partneriaid yn teimlo y dylai'r digwyddiadau rhwydweithio a gynhaliwyd fel rhan o'r rhaglen beilot barhau gan eu bod yn hanfodol ar gyfer rhannu arferion da a thrafod syniadau.
- 4.3 Pwysleisiodd y partneriaid ar draws yr Ardaloedd Arloesi y cysylltiad cryf rhwng y rhaglen Cyfuno a Deddf Cenedlaethau'r Dyfodol a theimlwyd bod angen i hyn fod yn fwy eglur mewn unrhyw raglen yn y dyfodol.
- 4.4 Pwysleisiodd y partneriaid arweiniol ar draws yr Ardaloedd Arloesi fod y rhaglen wedi cynnwys mwy o gydweithio na'r disgwyl, gan roi pwysau ar eu capasiti i weithredu pob partneriaeth leol, yn ogystal ag ariannu gweithgaredd. Roeddent yn croesawu cymorth canolog ychwanegol i weithredu a rheoli rhwydweithiau'r Ardaloedd Arloesi, yn hwyluso recriwtio partneriaid newydd a gwrthbwysu'r baich ar gyrff diwylliannol a chyllidebau Cymunedau yn Gyntaf.
- 4.5 Dylai annog dull mwy ffurfiol a chadarn o fonitro a gwerthuso canlyniadau ac effeithiau parhaus fod yn nod allweddol ar gyfer yr Ardaloedd Arloesi a'r clystyrau Cymunedau yn Gyntaf sy'n cymryd rhan yn y rhaglen yn y dyfodol, ac mae hyn yn gofyn am brosesau cofnodi ac adrodd cyson a pharhaus.
- 4.6 Roedd y dull gwerthuso a fabwysiadwyd wedi'i gyfyngu oherwydd yr amserlen a'r gyllideb werthuso a oedd ar gael. O ganlyniad nid oedd modd i'r gwerthusiad fesur effaith neu werth am arian y rhaglen beilot yn effeithiol. Argymhellir, lle bo modd, y dylid mynd i'r afael â hyn os bydd y rhaglen yn parhau. O gofio'r cymhlethdod sy'n gysylltiedig â mesur rhai o'r canlyniadau tymor hwy a ddymunir, dylid ymchwilio ymhellach i'r potensial o ddefnyddio dulliau hydredol; er enghraifft defnyddio setiau data o Arolwg Cenedlaethol Cymru ar lefel genedlaethol, a gwneud y gorau o systemau monitro presennol megis y rhai a ddefnyddir ar gyfer Cymunedau yn Gyntaf ar gyfer casglu data lleol.

Adroddiad Ymchwil Llawn: *Adroddiad Terfynol Gwerthusiad o Flwyddyn Beilot y Rhaglen Ardaloedd Arloesi*

Ar gael yn:

<http://llyw.cymru/statistics-and-research/evaluation-pioneer-areas-pilot-year/?lang=cy>

Safbwyntiau Barn yr ymchwilydd ac nid o reidrwydd rhai barn Llywodraeth Cymru yw'r safbwyntiau a fynegir yn yr adroddiad hwn

I gael rhagor o wybodaeth, cysylltwch â:

Rebecca Sarasin

Gwasanaethau Gwybodaeth a Dadansoddi

Llywodraeth Cymru

Parc Cathays

Caerdydd

CF10 4NQ

Ffôn: 020 2082 3020

E-bost: rebecca.sarasin@wales.gsi.gov.uk

ISBN: 978-1-4734-6183-3

© Hawlfraint y Goron 2016

Mae'r holl gynnwys ar gael o dan y Drwydded Llywodraeth Agored v3.0, oni nodir yn wahanol.

<http://www.nationalarchives.gov.uk/doc/open-government-licence/version/3/>